

Hariduse sisu ehk mida ja kuidas me õpime ja õpetame - kool kui ennastjuhtiva õpilase ja õpetaja kasvulava

Alustuseks soovin teiega jagada filosoof Eik Hermanni mõtsiklust teemal *Aeglane ja kiire haridus*, mille ta esitas Eesti Kunstiakadeemia uue õppehoone ja õppeaasta avaaktusel. Eik mõtiskleb ülikooliharidusest, aga mulle tundub, et on väga asjakohane tema teemapüstitus laiendada kogu Eesti hariduse hetkeseisule ja tulevikusuunale, kutsun teid kaasa kuulama ja mõtlema just selles vaates. Samuti tundus mulle paslik just siin, tänades Kultuurikoda sidumast eestluse alustalasid kultuuri ja haridust sellisel sisukal moel, just filosoofi mõtisklusega ja lisada sellele oma tagasihoidlikud küsimused ja mõtted teemal, kuhu peaks Eesti hariduse sisu liikuma, mida ja kuidas peaksime õppima ja õpetama.

Esitan asjassepuutuvad lõigud Eik Hermanni kõnest:

--- mis on *üldse* hariduse ülesanne? Sellele saab väga lihtsustatult vastata kahes võtmes. Esimene neist ütleb, et hariduse eesmärk on toota ühiskonnale vajalikke spetsialiste ja kuulekaid kodanikke. Kui asju nii vaadata, siis on ideaaliks kool, mis toimib ladusalt, kiiresti ja kindlalt. Tudengeid võetakse siin toormaterjalina, taignana, millest voolida garanteeritud kvaliteediga lõpp-produkte, mis suudavad nagu õlitatult liituda ühiskonnamasina muude osadega. Seda nägemust haridusest võiks nimetada **kiirhariduseks**.

On ka teine viis haridusse suhtuda: see algab küsimusest, mis on inimese ülim potentsiaal, ja siin koheldakse tudengeid mitte kui vahendeid, vaid kui eesmärke iseenestes, indiviide, kellel on omad tugevused, omad nõrkused, omad arengutempod ja -loogikad. Nii mõeldes saab õpetamisest midagi muud: avatud lõpuga, sasipuntralikum, ebapuhtam ja aeglasem protsess. Kindla lõpptulemuse kindlustamise asemel tuleb õppejõul siin toimida pigem aedniku või ökoloogina, kes hoolitseb soodsate kasvutingimuste loomise ja tervislike suhete püsimise eest erinevate koosluste vahel. See on nägemus, mida võiks nimetada **aeglaseks hariduseks**.

Kahtlemata on oma aeg ja koht nii kiirel kui ka aeglasel haridusel. Siiski võiks nüüdisaega ja Eesti eripärasid silmas pidades küsida: kas ei muutu kiirharidus meie oludes aina ebakohasemaks? Esiteks on Eesti väike riik, mille massiülikoolid ei suuda iial võistelda rikkamate maade massiülikoolidega. Meie ainus võimalus oleks viimast võtta meie eelistest, mis kõik tunduvad olevat seotud sellega, et *meid on vähe, meie üksused on väikesed*. See võiks tähendada paindlikkust, kiiret ümberkohanemisvõimet, aga ka võimet iga kollektiiviliikme eripärasest potentsiaali arvesse võtta. Need on omadused, mis pakuvad aina suuremat eelist laiemas globaalses kontekstis, kus valitseb sügav ebakindlus tuleviku osas ja kus muutused toimuvad lausa vägivaldse kiirusega. See on olukord, milles konkreetset teadmised ja oskused aeguvad ruttu, nii et nende edasiandmise kõrval tuleks aina rohkem tegelda *õppimisvõime kui sellise õpetamisega*; ja õppimisvõime tähendab siin paratamatult *ümberõppimisvõimet*, s.t oskust unustada ja jätta maha oma vanasid teadmisi ja oskusi, oskust kohaneda aina uute oludega ja ideaalis hakata endale sobivamaid olusid ise looma. Need kõik on võimed, mida meie hinnagul suudab enim arendada just *aeglane* haridus, sest see keskendub kitsa ainevaldkonna kõrval inimesiksusele kogu tema rikkuses.”

Eestis on kehtiv haridusstrateegia Elukestev õpe 2020, mille üks keskseid mõisteid on **ennastjuhtiv õpilane**. Olen veendunud, et **ennastjuhtiv õpilane ja teda juhendav, pidevalt arenev ennastjuhtiv õpetaja** on järgmisel kümnendil kõige olulisem hariduse eesmärk ja sisu. Igapäevases töö kultuurikomisjonis, külastades koole, noori ja õpetajaid üle Eesti, suvisel Arvamusfestivali haridusaruteludel osaledes veendun üha enam, et teooria poole pealt on tähtsaim ülesanne uues haridusstrateegias saada nõ liha luudele, ehk sisustada täpsemalt

metoodika ja tegevused kuidas kujuneb ennastjuhtiv õpilane. Eelduseks, et koolis kujuneks ennastjuhtiv õpilane on õpetaja arenguvõimalused, õpetaja enesejuhtimine, aja-, -teadmiste ja koolijuhtimise ressursid, mis lubaksid õpetajal pideva arenguga tegeleda. Seetõttu tuleb kaardistada kitsaskohad õpetajate koormuse, karjääriredeli ja arenguvõimalustega, mis haakub otseselt ka koolijuhtimise kvaliteediga ja pakkuda uusi lahendusi. See eeldab muudatusi õpetajakoolituses, õppekava üldosa ja ainekava seotuses, võibolla veel laiemalt õppekava üldehituses, selle koostamise metoodikaski.

Tartu Ülikooli eetikakeskus on kirjutanud Riikliku õppekava väärtuste analüüsis nii:

“Õppekavaanalüüs väärtuste aspektist tähendab kokkupuutumist kõige põhilisema küsimusega: Mis on hariduse sisu – milliseid väärtusi see kannab? Õppekava alusväärtused on need ühiskonna ühiseväärtused, mida haridus peab edasi kandma ja järeltulevates põlvkondades kujundama. Teiseks lähtub õppekava küsimusest: Mis on kasvatuses eesmärk? Millist inimest (milliste iseloomuomadustega, hoiakutega inimest) me tahame kasvatada? Senine õppekava vaid deklareerib, milliseid väärtusi tuleb edastada, aga pöörab liiga vähe tähelepanu sellele, kes, kus ja kuidas peaks neid asju käsitlema.

Julgen lõpetuseks arvata – jõuame järgmisel kümnendil olukorda, kus üksikute ainete õpetamise aeg ongi läbi. Liigume üha enam erinevates kooliastmetes erineva metoodika toel tegevuspõhise, teemapõhise üldõppe suunas. Põhirõhk liigub läbivalt võtmepädevuste kujundamisele, ennastjuhtiva õpilase kujundamisele. Kindlasti võtab see aega, haridus on inertne, muutused õpetajahariduses ja muutunud õpikäsituse juurutamine võtab aega. Eesti haridus on täna tugev, õpetajate järelkasv teeb aga muret. Mina usun, et Eesti hariduse, eesti koolipere elukestev õppimisvõime on tugev. Huvi õpetajaametis vastu on suur - EMORi 2016 aasta uuring kinnitas, et 20000 inimest vanuses 35-50 sooviks kindlasti töötada õpetajana, Juba täna on suur osa alustavatest õpetajatest elukestva õppe musternäited, ent liiga paljud neist lahkuvad, kuna ei leia esimestel sisseelamise aastatel piisavalt tuge. Riigi poolt peame õppima alustavat õpetajat toetama. Ka õpikäsitluse, hariduse sisu, oluliste võtmepädevuste kujundamisel on meil juba täna fantastiliselt innovaatilisi koole, algatusi rohujuure tasandil nagu Noored kooli, Tagasi kooli, KiVa, Vaikuseminutid, Alustavat Õpetajat toetav kool. Kui suudame riigi tasandil, koos spetsialistide ja koolipidejatega kokku leppida ühises eesmärgis kujundada koolist pideva arengu keskus kogu kooliperele, ennastjuhtiva inimese kasvulava, kui õpime parimatest praktikatest ja julgeme muutusi eest vedada ja ellu viia, suudame hoida ja arendada Eesti suurimat aaret, tarka, nutikat, ennastjuhtivat inimest, kes on edukas ja eelkõige rahulik ja õnnelik ka pidevalt muutuv maailmas.